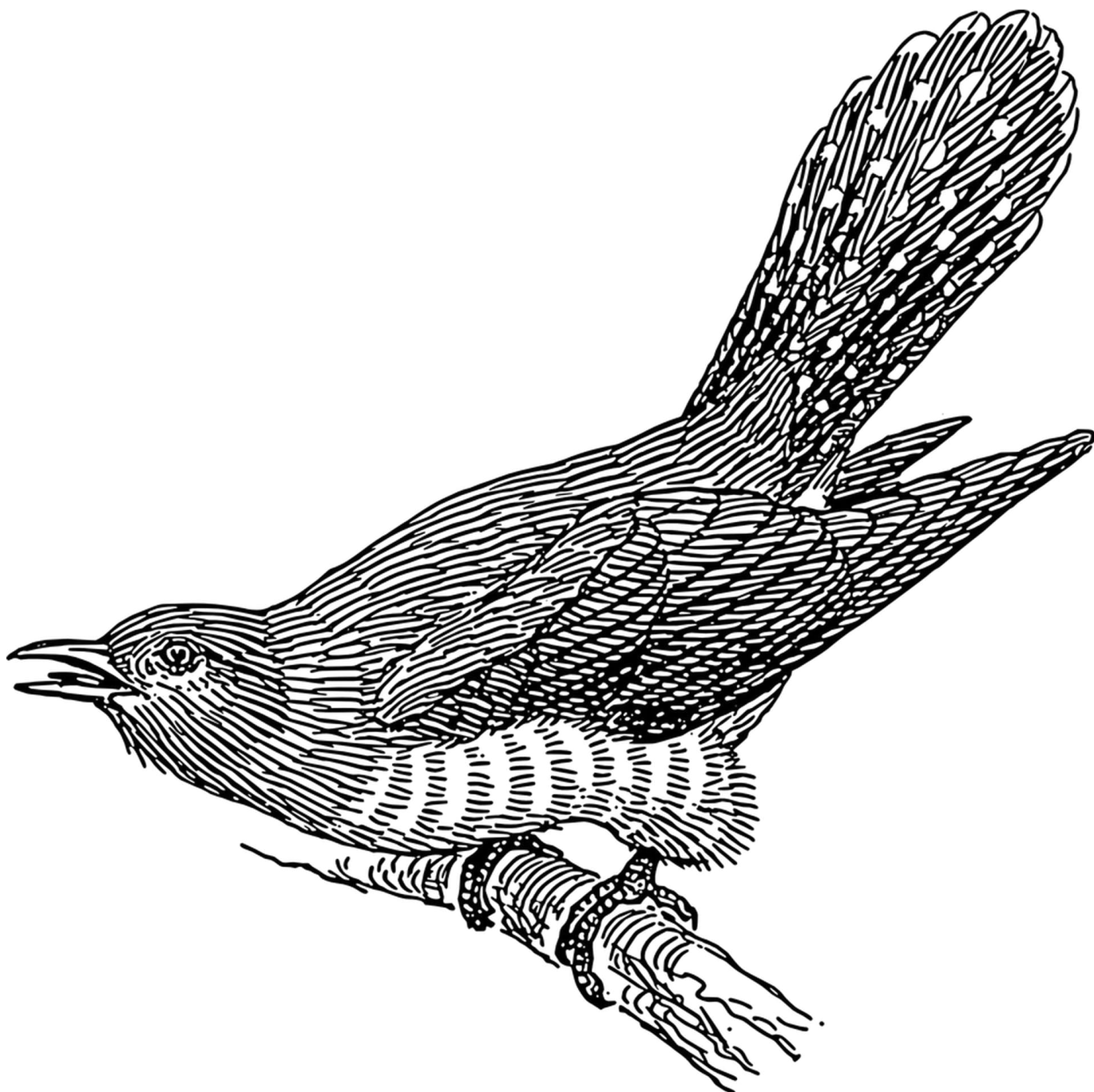

O zniewoleniu człowieka w filmie Miloša Formana *Lot nad kukułczym gniazdem*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Giddens Anthony, *Socjologia*, Warszawa 2005.
- Kołakowski Leszek, *Mini wykłady o maxi sprawach*.
- Zimbardo Philip, *Wykład profesora Zimbardo wygłoszonego podczas konferencji TED*, 2008.
- Kaczmarek Jacek, *A my nie chcemy uciekać stąd*, 1980.

O zniewoleniu człowieka w filmie Miloša Formana *Lot nad kukułczym gniazdem*

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Lot nad kukułczym gniazdem Miloša Formana to filmowa opowieść o potrzebie buntu, która tkwi w każdym człowieku. To także historia o zniewoleniu i deprawujących mechanizmach władzy ujawniających się w ludziach zawsze wtedy, gdy pozwala im na to system, w którym funkcjonują. Metaforą owego systemu jest w filmie szpital psychiatryczny. Zarządza nim okrutna siostra Ratched. Nie waha się ona sięgać do rezerwuaru skrajnych zachowań zawsze wtedy, gdy jej pozycja zdaje się zagrożona. Bohaterem-buntownikiem, bliskim widzom, jest zaś Randle McMurphy, który za naturalną potrzebę wolności swojej i innych pacjentów szpitala będzie musiał zapłacić najwyższą cenę. *Lot nad kukułczym gniazdem*, nagrodzony pięcioma Oscarami, uznawany jest za jeden z najlepszych obrazów o wolności jednostki, a jego bohater dla kilku pokoleń odbiorców pozostaje symbolem walki z systemem.

Twoje cele

- Poznasz poglądy filozofa i socjologa, Michaela Foucaulta, na temat historii więziennictwa i zniewalania jednostki.
- Dowiesz się, czym jest efekt Lucyfera, poznasz mechanizmy wyzwajające zło w człowieku i znajdziesz powiązania tych teorii z sytuacją opowiedzianą w filmie.
- Zinterpretujesz tytuł utworu *Lot nad kukułczym gniazdem*.
- Znajdziesz powiązania wymowy filmu z etyką chrześcijańską.

- Zinterpretujesz pieśń Jacka Kaczmarskiego *A my nie chcemy uciekać stąd* w świetle wydarzeń przedstawionych w filmie *Lot nad kukułczym gniazdem*.
- Porównasz sytuację zamknięcia w szpitalu w filmie Formana do *Dżumy* Alberta Camusa.

Uwaga. Przed lekcją uczniowie powinni zapoznać się z filmem *Lot nad kukułczym gniazdem* w reżyserii Miloša Formana.

Przeczytaj

O reżyserze

Milos Forman urodził się w 1932 roku. Z pochodzenia był Czechem, ale od 1968 roku żył i tworzył w Stanach Zjednoczonych. Ukończył Akademię Sztuk Sceniczych w Pradze i w Czechosłowacji kręcił początkowo filmy krótkometrażowe. Jego [emigracja](#) była w zasadzie przypadkowa, ponieważ 1968 roku wyjechał do Stanów Zjednoczonych by nakręcić film, ale stłumienie w Czechosłowacji tak zwanej Praskiej Wiosny spowodowało, że nigdy nie zdecydował się na powrót do kraju. Jest reżyserem wybitnych i nagradzanych filmów, w 1975 roku dokonał adaptacji powieści Kena Keseya pod tytułem *Lot nad kukułczym gniazdem*, potem nakręcił *Amadeusza* na podstawie sztuki Petera Shaffera, która opowiadała o życiu i karierze Wolfganga Amadeusza Mozarta. W latach 80.

wyreżyserował *Valmont* na podstawie powieści *Niebezpieczne związki* Pierre'a Choderlosa de Laclos, a w latach 90. zasłynął filmem *Człowiek z księżycą*. Jego ostatnim filmem był obraz *Duchy Goyi*, w którym przedstawiał historię życia wielkiego malarza. Milos Forman zmarł w 2018 roku. Przeszedł do historii kinematografii światowej jako jeden z najczęściej nagradzanych reżyserów, zdobył 2 Oscary, 3 Złote Globy i wiele innych nagród.

Miloš Forman (ur. 18 lutego 1932 - zm. 13 kwietnia 2018)

Źródło: Alinoe - Own work, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Zarys fabuły

Lot nad kukułczym gniazdem to historia Randle'a McMurphy'ego, drobnego złodziejaszka, oszusta i cwaniaka, który próbuje uniknąć pracy w karnym obozie i zostaje skierowany na obserwację do szpitala psychiatrycznego. Pobyt tam ma potwierdzić jego niepoczytalność. Już od pierwszych minut filmu można się domyślić, że nie jest człowiekiem chorym.

Jack Nicholson (ur. 22 kwietnia 1937)

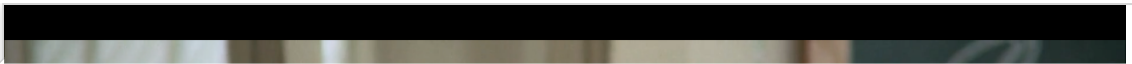
Źródło: Kingkongphoto & www.celebrity-photos.com from
Laurel Maryland, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.0.

Wie to on sam, podobnie zresztą jak i doktor sprawujący nad nim opiekę. Mimo wszystko Randle zostaje w placówce.

W szpitalu poznaje innych pacjentów cierpiących na różne przypadłości umysłowe bądź, podobnie jak on, symulujących chorobę psychiczną. W trakcie pobytu okazuje się jednak, że zasady panujące w placówce mają na celu przede wszystkim zniewolenie, ubezwłasnowolnienie, a w konsekwencji spacyfikowanie chorych. Odpowiedzialna jest za to siostra Ratched, której tyrania przyczynia się znacznie do pogorszenia stanu zdrowia pacjentów. Stosuje ona metody znane z systemów totalitarnych. Jej siła zniewalania podopiecznych za pomocą całego arsenału narzędzi medycznych

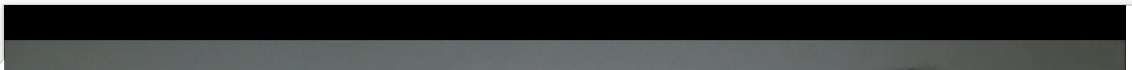
(leki, elektrowstrząsy, zniewolenie fizyczne specjalnymi pasami) sprawia, że nikt się nie buntuje — ani pozostały personel medyczny, ani pacjenci.

Pojawienie się Randle'a sprawia, że dotychczasowy porządek zostaje zachwiany. Bohater poświęca się dla innych. Jednak jego działania sprawiają, że w ich życiu błyskają promyki nadziei. Rodzi się w nich także bunt. Ostatecznie McMurphy ponosi osobistą klęskę, ale swym działaniem ratuje przyjaciela. Innym podopiecznym szpitala dla psychicznie chorych przynajmniej na jakiś czas rozświecił mroki terapii, przywołując totalitarne metody traktowania ludzi. Można zatem widzieć w nim i buntownika, i mesjasza wolności.

Fantasy Films, tylko do użytku edukacyjnego
Lot nad kukułczym gniazdem, reż. Miloš Forman

Siostra Ratched to z pozoru łagodna osoba i sprawia wrażenie realnie zaangażowanej w pomoc pacjentom. Jednak z jej wypowiedzi można wnioskować, że nie traktuje swoich podopiecznych z należyтым im szacunkiem. Zabraniając dorosłym ludziom podejmować własne decyzje, infantylizuje ich.

Fantasy Films, tylko do użytku edukacyjnego
Lot nad kukułczym gniazdem, reż. Miloš Forman

W szpitalu psychiatrycznym McMurphy zawiązuje specyficzną relację z jednym z pacjentów – Wodzem. W zasadzie jako jedyny dostrzega jego obecność i nie

ignoruje go, stara się go poniekąd wciągnąć do społeczności pacjentów. Tym samym zdobywa zaufanie Wodza, co przyspiesza jego decyzję o próbie ucieczki.

Słownik

panoptikon

(gr. *pan* – wszystko + *optikos* – widzieć) rodzaj więzienia, który w XIX wieku wymyślił angielski filozof Jeremy Bentham; konstrukcja budynku umożliwiała strażnikom nieustanną obserwację więźniów

poliandria

(gr. *polýs* – liczny + *andros* – mężczyzna) znana w przyrodzie odmiana poligamii, kiedy jedyna samica ma kilku partnerów; poliandrię spotyka się również w różnych kulturach, np. wśród społeczności zamieszkujących rejony Pacyfiku, plemion Brazylii, Peru, Boliwii czy Konga

efekt Lucyfera

termin wprowadzony do psychologii przez Philipa Zimbardo; oznacza zmianę zachowania człowieka pod wpływem środowiska, w którym się znajduje; jest to przemiana z osoby „dobrej” w „złą”

emigracja

(łac. *ēmigrāre* – opuszczać miejsce, wyruszać, przemieszczać się) wyjazd z ojczystego kraju do innego państwa w celu osiedlenia się tam; stały lub okresowy pobyt w innym państwie

Polecenie 1

Wysłuchaj tekstu na podstawie książki Anthony'ego Giddensa pt. *Socjologia*. Potem zastanów się i zapisz, które elementy panoptikonu zostały wykorzystane w szpitalu w *Locie nad kukułczym gniazdem*. Które z mechanizmów więziennictwa wykorzystywała w swojej codziennej pracy siostra Ratched?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PgSB8tJNR>

Anthony Giddens w książce pt. *Socjologia* omawia wyniki badań i efekty przemysłu francuskiego filozofa, socjologa i historyka, Michela Foucaulta, na temat kształtowania się więziennictwa.

Anthony Giddens

Socjologia

„Michel Foucault wiele uwagi poświęcił takim instytucjom, jak więzienia, w których jednostki długo pozostają fizycznie odizolowane od świata zewnętrznego. (...) Zdaniem Foucaulta wiele mechanizmów wypracowanych w więzieniach znajduje zastosowania także w innych dziedzinach życia jak szkoły, miejsca pracy, a nawet miejsca zamieszkania.”

Dalej Michel Foucault, a za nim Giddens, prowadzi czytelnika przez krótką historię więziennictwa, by wskazać istotne różnice między dawnym a współczesnym spojrzeniem na problem kary.

„Do końca XVIII wieku karanie za przestępstwa polegało głównie na zakuwaniu w dyby, chłóście, piętnowaniu rozpalonym żelazem i wieszaniu. Karę zazwyczaj wymierzano publicznie. Takie wydarzenie gromadziło zawsze tłumy widzów. Publiczne wymierzanie kary było symboliczną demonstracją władzy rządzących. Nowoczesne więzienia nie wywodzą się z dawnych więzień, ale z przytułków. W większości krajów europejskich w XVII wieku, u schyłku epoki feudalnej, zaczęły powstawać domy dla ubogich. Wielu

chłopów straciło zajęcie na roli i stało się włóczęgami. Przytulki dawały im pożywienie w zamian za ciężką pracę fizyczną. (...) Zatrzymywano tam także inne kategorie ludzi – chorych, starców i obłąkanych – o których nikt inny nie chciał się zatroszczyć. W XVIII wieku więzienia, azyły dla obłąkanych i szpitale stopniowo różnicowały się jako odrębne instytucje. (...) Więzienia miały uczyć przestępców trzeźwych nawyków dyscypliny i przystosowania. Idea publicznego karania stopniowo została zarzucona. U progu XIX wieku przestępstwa rzadko karano więzieniem. (...) Zazwyczaj zamykano w nich do wytrzeźwienia awanturujących się pijaków i trzymano oskarżonych czekających na rozprawę. W dużych miastach europejskich istniały większe więzienia; więźniami byli na ogół skazańcy czekający na egzekucję. Miejsca te nie przypominały więzień, które masowo budowano od początku XIX wieku. Dyscypliny więziennej przestrzegano słabo lub w ogóle nie istniała, a rodziny więźniów mogły ich odwiedzać niemal bez ograniczeń. Więźniowie nie byli od siebie odseparowani. W świetle współczesnych standardów atmosfera panująca w ówczesnych więzieniach była zdumiewająco swobodna i beztroska.”

Reforma ta poszła jednak w kierunku absolutnej kontroli każdego aspektu życia człowieka uwięzionego. Koncepcja Panoptikonu, oparta na psychologicznej presji wywieranej na więźniach, stała się niezwykle popularna.

„W erze przemysłowej karanie przybrało bardziej systematyczny charakter. Rozwój miast i pojawienie się nowej klasy robotników przemysłowych przyniosło nowe zagrożenia ładu społecznego. Skutkiem masowego napływu ludności ze wsi do miast było pojawienie się potężnej grupy ludzi oderwanych od struktur społecznych wsi, ale nie w pełni przystosowanych do życia w warunkach miejskich. (...) W wieku XIX powstawały nowe obiekty więzienne. Według Foucaulta architektura nowoczesnego więzienia wywodzi się z dziewiętnastowiecznego projektu Panoptikonu autorstwa angielskiego filozofa i myśliciela społecznego Jeremy'ego Bentham'a. Zaprojektowane przez siebie idealne więzienie Bentham nazwał Panoptikonem. (...) Różne rozwiązania strukturalne zastosowane w Panoptikonie miały na celu umożliwienie władzom więziennym kontrolowanie czasu, przestrzeni i ruchów więźniów. Nadal istniała wspólna przestrzeń przeznaczona na ćwiczenia i posiłki, ale poza nimi więźniowie mieli być zamknięci w osobnych celach z pojedynczym oknem, widocznym z centralnej wieży strażniczej. Cele były usytuowane kółkiem, dzięki czemu strażnicy wieży mogli obserwować wszystkie cele z jednego miejsca. Tymczasem zamknięci w nich więźniowie nigdy nie wiedzieli, kiedy są obserwowani, gdyż strażnicy byli przed nimi ukryci za zasłoniętymi oknami wieży. Panoptikon miał służyć maksymalizacji kontroli nad zachowaniem więźniów przez ich ciągły, faktyczny lub potencjalny nadzór. Podleganie nieustannej obserwacji miało zmusić więźniów do poprawnego zachowania.”

Źródło cytatów: A. Giddens, *Socjologia*, Warszawa 2005, s. 376-377.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Analizując zachowania bohaterów filmowych, napisz, jaki wpływ na zachowania chorych miała sytuacja zamknięcia, inwigilacji i przymusu, która była codziennością w szpitalu.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z informacjami dotyczącymi okresu lęgowego kukułki, a następnie wykorzystaj je do interpretacji tytułu filmu *Lot nad kukułczym gniazdem*. W swoich odpowiedziach odnieś się do znajomości treści filmu. Interpretacje poszczególnych elementów zapisz w formie notatki.

U kukułek znane jest zjawisko poliandrii. Oznacza to, że jedna samica ma kilku partnerów. Nie są to więc ptaki monogamiczne, nie tworzą par, również dlatego że samców jest często więcej niż samic. Kukułki nie zakładają również gniazd, nie wysiadują jaj i nie wychowują własnych piskląt. Kukułka składa jaja na ziemi i uznawana jest za pasożyta lęgowego, ponieważ podrzuca je do cudzych gniazd. Najczęściej przenosi jaja w dziobie i wrzuca do gniazda gospodarza. Do jednego gniazda trafia jedno jajko, a kukułka składa ich najczęściej od 10 do 20. Kukułka nie tylko podrzuca własne jajka innym ptakom, ale też zjada lub zabiera jedno jajo gospodarza. Oprócz tego jej jaja muszą być podobne kolorem i kształtem do jaj gospodarzy. Pisklęta kukułki wylęgają się po około 11 do 13 dniach wysiadywania, czyli wcześniej niż pisklęta gospodarzy. Tuż po wykluciu, kiedy są jeszcze niesamodzielne i ślepe, rozpychają się w gnieździe w taki sposób, że wyrzucają jaja gospodarzy. Jest to instynktowne zachowanie, gdyż skupiają całą uwagę przybranych rodziców na wyżywieniu. Młode pisklęta kukułki potrafią także naśladować odgłosy piskląt gospodarzy, przy czym robią to najgłośniej i to w ten sposób zmuszają opiekunów do nieustannej uwagi, domagając się pożywienia. Pisklę kukułki opuszcza gniazdo po około 21 dniach. Kukułka wtedy jest już całkowicie samodzielna, a samica najczęściej podrzuca jaja temu gatunkowi, który się nią opiekował.

kukułcze gniazdo nie istnieje	kukułka podrzuca jaja	małe kukułki walczą o przetrwanie	lot

Ćwiczenie 2

Plakaty do filmu *Lot nad kukułczym gniazdem* autorstwa Andrzeja Pągowskiego przedstawiają głównego bohatera na wzór Jezusa Chrystusa. Wyjaśnij, dlaczego właśnie do tej postaci jest przyrównywany McMurphy.

Ćwiczenie 3

Które z postaw Jezusa Chrystusa stanowiących podstawy etyki chrześcijańskiej odnaleźć można u Randle'a McMurphy'ego. Zaznacz poprawne

	Randle McMurphy
Poświęcenie	☐
Uznanie równości ludzi	☐
Pochylenie się nad cierpieniem człowieka	☐
Kierowanie się miłosierdziem	☐
Współczucie dla ludzi	☐
Przebaczenie	☐
Uznanie teistycznego źródła dobra	☐

Przeczytaj fragment eseju Leszka Kołakowskiego. Wskaż trzy argumenty potwierdzające niepohamowaną żądzę władzy siostry Ratched.

((Leszek Kołakowski

Mini wykłady o maxi sprawach

Władza

Jeśli teoria, wedle której nic w nas nie ma oprócz żądy władzy, jest naiwna i mało co tłumaczy, to nikt nie zaprzeczy, że władza jest dobrem wybitnie pożądanym. Najczęściej, gdy mówimy o władzy, mamy na myśli sens węższy niż ten, o którym była mowa, mianowicie władzę, która polega na dysponowaniu środkami, za pomocą których możemy wpływać – przemocą albo groźbą przemocy – na zachowanie ludzi i regulować to zachowanie wedle zamierzeń władcy (jednostkowego czy zbiorowego). Władza w tym sensie zakłada obecność zorganizowanych narzędzi przemocy, a w dzisiejszym świecie państwa.

Czy każdy z nas pragnie władzy w tym sensie? Na pewno każdy by chciał, by ludzie zachowywali się tak, jak on uważa za właściwe, a to znaczy: albo zgodnie z jego poczuciem sprawiedliwości, albo dla niego najkorzystniej. Stąd nie wynika jednakże, że każdy chciałby być królem. Jak Pascal mówi, tylko król pozbawiony tronu jest nieszczęśliwy z tego powodu, że nie jest królem.

Ponieważ wiadomo, że posiadanie władzy bardzo często – choć nie bezwyjątkowo – korumpuje ludzi, ponieważ ludzie, którzy przez długi czas cieszyli się jakimś znacznym zakresem władzy mają w końcu poczucie, że władza należy im się na mocy porządku natury, podobnie jak władza dawnych monarchów miała być z boskiego nadania, a gdy ją z jakichś powodów utracą, uważają to za katastrofę kosmiczną [...]

Źródło: Leszek Kołakowski, *Mini wykłady o maxi sprawach*.

Przeczytaj fragmenty wykładu profesora Zimbardo wygłoszonego podczas konferencji TED w 2008 roku. Philip Zimbardo wyjaśnia *Jak zwyczajni ludzie stają się potworami... lub bohaterami*. Zebrane wiadomości zestaw z postawami personelu medycznego szpitala dla psychicznie chorych z filmu *Lot nad kukułczym gniazdem* i zaznacz, które z siedmiu procesów społecznych wymienionych w ostatnim akapicie pojawiło się w filmie.

((Philip Zimbardo

Wykład profesora Zimbardo wygłoszonego podczas konferencji TED

Po pierwsze, świat był, jest i zawsze będzie pełen i dobra i zła, bo zło i dobro to jin i jang ludzkiego istnienia. Przypomina mi to również, że ulubionym aniołem Boga był Lucyfer. Imię Lucyfer znaczy „światło”. W niektórych tekstach znaczy też „gwiazda poranna”. To właśnie on przeciwstawił się Bogu, a to największe wykroczenie wobec władzy. W odpowiedzi Bóg wysłał archanioła Michała, by zrzucić go z nieba wraz z innymi upadłymi aniołami. Lucyfer zszedł do piekła i stał się Szatanem. Stał się diabłem, a na świecie pojawiło się zło.

Paradoksalnie, to Bóg stworzył piekło jako miejsce na zło, ale go tam nie upilnował. Moim zdaniem ta kosmiczna transformacja, ukochanego anioła Boga w diabła, jest właściwym kontekstem dla zrozumienia ludzi, którzy zmieniają się z dobrych, zwyczajnych ludzi w złoczyńców.

Chociaż efekt Lucyfera skupia się na zakresie zła potencjalnego, a nie faktycznego, pozwala mi sformułować definicję zła: zło to po prostu wykorzystywanie władzy, chodzi właśnie o władzę, po to, żeby ranić innych psychicznie, fizycznie, niszczyć ich moralność, ich poglądy, i żeby popełniać zbrodnie przeciwko ludzkości. W Google słowo „evil” (zło) da nam 136 mln adresów, choć w dzisiejszych czasach nie powinno znaczyć nic.

Jakie siedem procesów społecznych nadaje śliskość równi pochyłej zła? Bezmyślne zrobienie pierwszego kroku. Dehumanizacja innych. Porzucenie indywidualności. Rozproszenie własnej odpowiedzialności. Ślepe posłuszeństwo wobec władzy. Bezkrytyczna zgoda na normy grupy. Pasywna zgoda na zło poprzez bierność lub obojętność.

Źródło: Philip Zimbardo, Wykład profesora Zimbardo wygłoszonego podczas konferencji TED, 2008.

	Jest pokazana	Nie jest pokazana
Bezmyślne zrobienie pierwszego kroku.	☐	☐
Dehumanizacja innych.	☐	☐
Porzucenie indywidualności.	☐	☐
Rozproszenie własnej odpowiedzialności.	☐	☐
Ślepe posłuszeństwo wobec władzy.	☐	☐
Bezkrytyczna zgoda na normy grupy.	☐	☐
Pasywna zgoda na zło poprzez bierność lub obojętność.	☐	☐

Przeczytaj tekst piosenki Jacka Kaczmarskiego pt.: *A my nie chcemy uciekać stąd*. Pieśń została napisana tuż przed wprowadzeniem stanu wojennego i pokryła się ze zbiorowymi uczuciami społeczeństwa polskiego wobec zniewalającej go władzy. Wybierz te elementy, które są wspólne Polakom i bohaterom filmu Formana.

((Jacek Kaczmarski

A my nie chcemy uciekać stąd

Stanął w ogniu nasz wielki dom
Dym w korytarzu kręci sznury
Jest głęboka naprawdę czarna noc
Z piwnic płonące uciekają szczury
Krzyczę przez okno czoło w szybę wgniatam
Haustem powietrza robię w żarze wyłom
Ten co mnie widzi ma mnie za wariata
Woła – co jeszcze świrze ci się śniło?
Więc chwytam kraty rozgrzane do białości
Twarz swoją widzę twarz w przekleństwach
A obok sąsiad patrzy z ciekawością
Jak płonie na nim kaftan bezpieczeństwa
Dym w dziurce od klucza drzwi bez klamek
Pękają tynki wzdłuż spoconej ściany
Wsuwam swój język w rozpalony zamek
Śmieje się za mną ktoś jak obłąkany
Lecz większość śpi nadal przez sen się uśmiecha
A kto się zbudzi nie wierzy w przebudzenie
Krzyk w wytłumionych salach nie zna echa
Na rusztach łóżek milczy przerażenie
Ci przywiązani dymem materaców
Przepowiadają życia swego słowa
Nam pod nogami żarzą się posadzki
Deszcz iskier czerwonych osiada na głowach

Dym coraz gęstszy obcy ktoś się wdziera
A my wciśnięci w najdalszy sali kąt
– Tędy! – wrzeszczy – Niech was jasna cholera!
A my nie chcemy uciekać stąd!
A my nie chcemy uciekać stąd!
Krzyczymy w szale wściekłości i pokory
Staął w ogniu nasz wielki dom!
Dom dla psychicznie i nerwowo chorych!

Źródło: Jacek Kaczmarski, *A my nie chcemy uciekać stąd*, 1980.

☐ Nieufność społeczna.

☐ Osamotnienie.

☐ Radość.

☐ Ekscytacja.

☐ Piętno społeczne.

☐ Gniew.

☐ Ubezważnowolnienie.

☐ Strach.

Ćwiczenie 7

Czego metaforą może być w filmie Formana i piosence Kaczmarek szpital dla psychicznie chorych? Wybierz poprawne:

☐ Metafora niewoli/więzienia.

☐ Metafora odkrycia nieznanego.

☐ Metafora systemu.

☐ Metafora ludzkiego losu.

☐ Metafora miłości.

☐ Metafora społeczeństwa.

☐ Metafora wędrówki.

Ćwiczenie 8

Porównaj sytuację fabularną opisaną w *Dżumie* Alberta Camusa oraz w *Locie nad kukułczym gniazdem*. Przypomnij sobie motto *Dżumy*: „Jest rzeczą równie rozsądną ukazać jakiś rodzaj uwięzienia przez inny, jak ukazać coś, co istnieje rzeczywiście, przez coś co nie istnieje.”

Wskaż, które z wymienionych haseł mogą być wspólne dla tych dwóch tekstów kultury.

	<i>Dżuma</i>	<i>Lot nad kukułczym gniazdem</i>
Izolacja/zamknięcie	☐	☐
Bunt	☐	☐
Walka ze złem	☐	☐
Metafora totalitaryzmu	☐	☐
Absurd	☐	☐
Choroba	☐	☐
Poświęcenie	☐	☐
Strach	☐	☐
Zniewolenie	☐	☐
Parabola	☐	☐
Heroizm	☐	☐
Ulotność życia	☐	☐
Godność	☐	☐

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: O zniewoleniu człowieka w filmie Miloša Formana *Lot nad kukułczym gniazdem*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

III. Wybrane problemy filozofii.

5. Wybrane spory antropologiczne. Uczeń, definiując odpowiednie terminy i analizując argumenty, rekonstruuje następujące spory:

3) o wolność woli (libertarianizm – fatalizm – kompatybilizm);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele lekcji. Uczeń:

- charakteryzuje poglądy Michaela Foucaulta na temat historii więziennictwa i zniewalania jednostki;
- wyjaśnia, czym jest efekt Lucyfera, wskazuje mechanizmy wyzwalamy zło w człowieku i znajduje powiązania tych teorii z sytuacją opowiedzianą w filmie
- interpretuje tytuł utworu *Lot nad kukułczym gniazdem*;
- wskazuje związek wymowy filmu z etyką chrześcijańską;
- interpretuje pieśń Jacka Kaczmarskiego *A my nie chcemy uciekać stąd* w świetle wydarzeń przedstawionych w filmie *Lot nad kukułczym gniazdem*;
- porównuje sytuację zamknięcia w szpitalu w filmie Formana do *Dżumy* Alberta Camusa.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- audiobook;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z filmem *Lot nad kukułczym gniazdem* w reżyserii Miloša Formana.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji. Nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”, omawia zaprezentowane cele. Uczniowie ustalają kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: Czy można całkowicie pozbawić człowieka wolności?

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie wspólnie z nauczycielem omawiają treść obejrzanego przed lekcją przedstawienia. Zwrócenie uwagi na najważniejsze treści. Uporządkowanie wiedzy za pomocą np. mapy myśli lub rybiego szkieletu.

2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Audiobook”. Wybrany uczeń odczytuje treść poleceń:

- *Wysłuchaj tekstu na podstawie książki Anthony'ego Giddensa pt. „Socjologia”. Potem zastanów się i zapisz, które elementy panoptikonu zostały wykorzystane w szpitalu w „Locie nad kukułczym gniazdem”. Które z mechanizmów więziennictwa wykorzystywała w swojej codziennej pracy siostra Ratched?*
- *Analizując zachowania bohaterów filmowych, napisz, jaki wpływ na zachowania chorych miała sytuacja zamknięcia, inwigilacji i przymusu, która była codziennością w szpitalu.*

Klasa dzieli się na grupy i opracowuje propozycje odpowiedzi. Przedstawiciel wskazanej grupy prezentuje propozycję rozwiązania zadania, a pozostali uczniowie komentują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia odpowiedzi uczniów, udzielając im informacji zwrotnej.

3. **Ćwiczenia przedmiotowe.** Uczniowie dobierają się w pary i wykonują ćwiczenia nr 1-4. Następnie konsultują swoje rozwiązania z inną parą uczniów i ustalają jedną wersję odpowiedzi
4. Uczniowie wykonują indywidualnie ćwiczenia nr 5 i 6, a następnie porównują swoje odpowiedzi z kolegą lub koleżanką.

Faza podsumowująca:

1. W ramach podsumowania uczniowie wspólnie rozwiązują ćwiczenie nr 7.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie nr 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Lipman M., Sharp A., Oscanyan F., *Filozofia w szkole*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 1997.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Uczniowie zapoznają się z multimedium w sekcji „Audiobook” i przygotowują do niego pytania. Następnie zadają je sobie nawzajem, sprawdzając stopień przyswojenia jego treści.